

विद्यापीठ अनुदान आयोगाद्वारे निर्देशित राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर
विद्यापीठाच्या नवीन अभ्यासक्रमानुसार बी.कॉम. तृतीय वर्ष सहाव्या सत्राच्या
वाणिज्य शाखेकरिता तसेच महाराष्ट्रातील इतर विद्यापीठे
आणि स्पर्धा परीक्षेसाठी उपयुक्त

औद्योगिक कायदे (Industrial Law)

डॉ. अनिल सुरकार

एम.कॉम., एम.फिल. बी.एड., पीएच.डी.
सहयोगी प्राध्यापक
लोक महाविद्यालय, वर्धा

डॉ. विरेंद्र आदमने

एम.कॉम., एम.फिल. (वाणिज्य), पीएच.डी.
एच.बी.टी. कला वाणिज्य महाविद्यालय,
न्यु सुभेदार लेआऊट, नागपूर



साई ज्योती प्रकाशन, नागपूर

औद्योगिक कायदे
(Industrial Law)

लेखक

प्रथम आवृत्ती- २०१९

No part of this book shall be reproduced, stored in retrieval system, or translated in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying and/or otherwise without the prior written permission of the publishers.

ISBN : 978-93-88708-22-7

प्रकाशक व मुद्रक:

श्री. नरेश खापेकर

साई ज्योती पब्लिकेशन

तिन नल चौक, कसारपुरा,

इतवारी, नागपूर ४४०००३

मो. नं. ९७६४६७३५०३

ई-मेल- sjp10ng@gmail.com

वेब साईट- www.saijyoti.in

सेल ऑफिस:

ओम साई पब्लिशर्स आणि डिस्ट्रीब्युटर्स

२९, इंदिरा नगर, टी.बी.वाईच्या बागे

नागपूर- ४४०००३

मो. नं. ९९२३६९३५०६

ई-मेल- ospdnagpur@yahoo.com

अक्षर जुळवणी:

रुद्र ओम कंप्युटर्स, नागपूर

मो. नं. ९६७३५५०७९

संक्षेप

औद्योगिक कायदे (Industrial Law) हे पुस्तक प्राध्यापका व विद्यार्थी मित्रांकरिता सादर करतांना अतिशय आनंद होत आहे. हे पुस्तक लिहितांना विषयाचे शास्त्रीय स्वरूप कायम ठेवून सर्वसामान्य अभ्यासकाला विषयाचे आकलन होईल याची काळजी घेतली आहे. 'औद्योगिक कायदे' (Industrial Law) प्रस्तुत पाठ्यपुस्तकाचे लेखन करताना सर्व स्तरातील व भागातील विद्यार्थी वर्गाचा विचार करून त्याची मांडणी करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

पुस्तकाची मांडणी सुलभ, स्पष्ट आणि आकर्षक करण्याचा आम्ही प्रयत्न केला आहे. पुस्तकातील विषयांचे विद्यार्थ्यांना सहज आकलन व्हावे म्हणून सरळ व सोप्या भाषेचा वापर केला आहे. प्रत्येक प्रकरणाच्या शेवटी विद्यार्थ्यांना परिक्षेची तयारी करण्यासाठी उपयुक्त ठरेल असे अभ्यासार्थ प्रश्न दिलेले आहे.

'साई ज्योती पब्लिकेशन'चे श्री. नरेश खापेकर आणि श्री. गणेश राऊत यांनी पुस्तकाच्या प्रकाशनाची जबाबदारी स्वीकारली आणि पुस्तक उपलब्ध करून देण्यासाठी बरेच परिश्रम घेतले. या पुस्तकाचे मुखपृष्ठ व पुस्तकाची अक्षर रचना ज्योती मोरे यांनी केली. या सर्वांच्या परिश्रमामुळे एक दर्जेदार पुस्तक विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांना उपलब्ध करून देता आले. या बदल प्रकाशक, मुखपृष्ठ आणि अक्षर रचनाकार यांचे आम्ही मनःपूर्वक आभारी आहोत.

प्रस्तुत पुस्तक त्रुटी करण्याचा आम्ही प्रयत्न केला आहे. तरीही पुस्तकात काही दोष किंवा त्रुटी असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. प्राध्यापक मित्र व अभ्यासकांनी त्या त्रुटीस आणून दिल्यास किंवा पुस्तकाची उपयुक्तता वाढविण्याच्या दृष्टीने काही सुचना देण्यास यांचे स्वागत करण्यात येईल व पुढील आवृत्तीत त्यांची साधार नोंद घेतली जाईल.

लेखक

SYLLABUS

Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University

B. Com. - III: Sem - VI

Industrial Law

UNIT - I

- (i) **Indian Factories Act-1948:** Important Definitions, Object & Scope, Provision regarding workers Health, Provision regarding Safety of Workers,
- (ii) **Rules regarding Labour Welfare:** Provision regarding Adults, women workers and Young Workers.
- (iii) **Industrial Dispute Act-1947:** Concept, Objectives and Significance, Authorities for settlement of Industrial Dispute-their work procedure & Powers,
- (iv) **Concept and Distinction between Strike, Lockouts, Layoff & Retrenchments**

UNIT-II

- (i) **Law relating to Wages:** Object, Scope and Application of Minimum Wages Act-1948 and Payment of Wages Act 1936
- (ii) **Law relating to Bonus and Gratuity:** Object, Scope and Application of Payment of Bonus Act 1965 and Payment of Gratuity Act 1972

(iii) **Law relating to Employee State Insurance and Provident Fund:** Object, Scope and Application of the Employee's State Insurance Act 1948 and Employees' Provident Fund & Miscellaneous Provisions Act 1952

(iv) **Law relating to Workmen Compensation and Maternity Benefits:** Object, Scope and Application of Workmen Compensation Act 1923 and Maternity Benefits Act 1961

UNIT-III

- (i) **Child Labour (Prohibition and Regulation) Act 1986:** Object Scope and Application
- (ii) **Trade Union Act 1926:** Object Scope and Application, Registration of Trade Union.
- (iii) **International Labour Organization (ILO):** Background and Importance of ILO and its impact on Indian Labor Laws
- (iv) **Contract Labour Act:** Object Scope and Application

UNIT-IV

- (i) **Meaning and Nature of Industrial Estate:** Software Technology Park, SEZ, Co-operative Industrial Estate
- (ii) **Intellectual Property Rights Law In India:** Object and Scope of Patent, Copyrights, Trademark and Industrial Design
- (iii) **Procedure for registration of Trademarks and Copyrights.**
- (iv) **Environment Protection Act 1986:** Objective and Scope, Location of Industries, Processes & Operation, offense and Penalties



अनुक्रमणिका

युनिट - १

१. भारतीय निर्माणी कायदा, १९४८.....१-१६
(The Indian Factories Act, 1948)
२. कामगार (श्रमिक) कल्याणासंबंधीचे नियम.....१७-६७
(Rules Regarding Labour Welfare)
३. औद्योगिक विवाद अधिनियम - १९४७.....६८-११२
(Industrial Disputes Act - 1947)

युनिट - २

४. मजुरीशी संबंधित कायदे.....११३-१४४
(Law Relating to Wages)
५. बोनस आणि ग्रॅच्युटी संबंधीचे कायदे.....१४९-१६०
(Law Relating to Bonus and Gratuity)
६. कर्मचारी राज्य विमा आणि भविष्यनिधी विषयक कायदे.....१६१-१७०
(Law Relating to Employee State Insurance and Provident Fund)
७. श्रमिक क्षतिपूर्ती आणि मातृत्व लाभविषयक कायदे.....१७३-१९९
(Law Relating to Workmen Compensation and Maternity Benefits)

युनिट - ३

८. बाल श्रमिक कायदा - १९८६.....१९४-२३०
(Child Labour Act - 1986)
९. आंतरराष्ट्रीय श्रम संघटना.....२३१-२५०
(International Labour Organisation)
१०. केंद्रीय कामगार कायदा.....२५१-२६०
(Central Labour Act)

११. औद्योगिक वसाहती.....२६१-२७०
(Industrial Estates)
१२. विशेष आर्थिक क्षेत्र.....२७१-२८०
(Special Economic Zones)
१३. भारतीय बौद्धिक संपदा अधिकार कायदा.....२८१-२९९
(Intellectual Property Rights Law In India)
१४. पर्यावरण संरक्षण कायदा - १९८६.....३००-३१८
(Environment Protection Act - 1986)



